

REMISSFÖRSLAG

RS 2018/1237

Vårt Gotland 2040 - Regional utvecklingsstrategi för Gotland

Innehållsförteckning

Inledning: Gotland ställer om	4
Vad är en regional utvecklingsstrategi?	5
Hur ska den regionala utvecklingsstrategin användas?	6
Vision och mål för Gotland 2040	8
Vision	8
Mål för Gotland 2040	8
Effektmål förtydligar de övergripande målen	10
Gotländska utmaningar	11
Övergripande samhällsutmaningar	11
Demografisk utveckling	12
Klimat och energi	13
Social sammanhållning	13
Globalisering	14
Utmaningar för Gotland	14
Genomgående perspektiv för en hållbar utveckling	16
Jämställdhets- och barnrättsperspektiv	16
Hela Gotland - det geografiska perspektivet	18
Hållbarhetsperspektiven	19
Tio områden som bidrar till att målen nås	21
Insatsområden	21
Hälsa och delaktighet	22
Nuläge och utmaningar	22
Strategisk inriktning	25
Kultur	26
Nuläge och utmaningar	26
Strategisk inriktning	28
Kompetensförsörjning och livslångt lärande	29
Nuläge och utmaningar	29
Strategisk inriktning	31
Kommunikationer	32
Nuläge och utmaningar	32
Strategisk inriktning	35

Klimat och energiomställning	36
Nuläge och utmaningar	36
Strategisk inriktning	38
Miljö och vattenförsörjning	38
Nuläge och utmaningar	38
Strategisk inriktning	40
Innovation och forskning	41
Nuläge och utmaningar	41
Strategisk inriktning	43
Näringslivsutveckling	44
Nuläge och utmaningar	44
Strategisk inriktning	46
Attraktionskraft för ökad befolkning	47
Nuläge och utmaningar	47
Strategisk inriktning	48
Bostadsförsörjning och byggande	49
Nuläge och utmaningar	49
Strategisk inriktning	51
Genomförande - hur ska vi nå målen?	52
Samverkan, samhandling, ledarskap och gemensamt ansvarstagande	52
Handling konkretiseras i efterföljande strategier, planer och program	53
Uppföljning, utvärdering och lärande	55
Att vara en ö-region	57
Gotland i världen	58
Kommunikationer med omvärlden	58
Internationella nätverk och samarbeten	59
Internationalisering som katalysator	60
Vägen fram till ny regional utvecklingsstrategi	61
Hur har det gått för Vision Gotland 2025?	61
Process och steg i arbetet	61
Samspel mellan regional, nationell och internationell nivå	62

Inledning:

Gotland ställer om

Gotland har fantastiska förutsättningar. Pulserande landsbygder och en levande stad, unika natur- och kulturvärden, ett rikt näringsliv, människor med en stark företagaranda och ett stort engagemang för sin bygd och för samhällsutvecklingen. Att leva och verka på en ö har alltid krävt nyfikenhet, samarbete, mod och uppfinningsrikedom. Det finns en stark tillit och närhet mellan människor. Som ö-region har vi genom historien varit öppna för influenser från omvärlden. Allt detta stärker förmågan till förnyelse och omställning.

Omställning är nyckeln till att klara de utmaningar som ligger framför oss; ökad konkurrens från omvärlden, utvecklingen med en högre andel äldre i befolkningen och framför allt klimatutmaningen.

Vi använder omställning för att accelerera utvecklingen inom en rad områden. Till exempel att främja en jämlik hälsa och nå jämställdhet. Vi behöver säkra goda utbildningsmöjligheter och hitta nya arbetssätt för att klara kompetensförsörjningen. Vi behöver använda och utveckla hållbara produkter och tjänster, för att gå över till förnybart och klimatsmart. Under det närmsta årtiondet måste utvecklingen snabbt inriktas på att klara klimatutmaningen. Det kommer också att ge lösningar för en socialt och ekonomiskt hållbar utveckling.

Vi är redan inne i omställning. Det har inte minst digitaliseringen visat, tydligt inom vissa branscher och på god väg inom andra. Vi behöver planera för att förändring är det normala tillståndet. Förmågan att kunna hantera förändringar, vara anpassningsbar, flexibel och fortsätta att utvecklas är central.

Syftet med den regionala utvecklingsstrategin är att tillsammans skapa förutsättningar för bästa möjliga framtid för oss som bor och verkar på Gotland. Samsyn och samordnad handling ger större handlingskraft. Strategin är en plattform för Gotlands aktörer att utgå ifrån i det gemensamma arbetet mot en hållbar regional utveckling.

Kreativitet, närhet och livskraft är precis vad som behövs för omställning. Det har vi på Gotland. Nu använder vi styrkan i den sociala sammanhållningen, tar nya utvecklingsprång samtidigt som vi tar ansvar för att utvecklingen sker inom hållbara gränser för planeten.

Vad är en regional utvecklingsstrategi?

Gotlands regionala utvecklingsstrategi syftar till att tillsammans skapa förutsättningar för bästa möjliga framtid för oss som bor och verkar på Gotland. Vår utvecklingsstrategi visar också Gotlands bidrag till Sveriges och Europas utveckling samt till de globala hållbarhetsmålen.

Den regionala utvecklingsstrategin tas fram och genomförs i samverkan mellan olika utvecklingsaktörer på Gotland; Region Gotland, Länsstyrelsen, Uppsala universitet Campus Gotland, andra statliga myndigheter, näringslivet och föreningslivet. Gotlands speciella förutsättning, att samma geografiska yta är kommun, region och län, ger unika möjligheter för samverkan och genomförande.

Det formella uppdraget kommer från lagen om regionalt utvecklingsansvar som säger att den regionalt utvecklingsansvariga aktören - Region Gotland – i samverkan med myndigheter, näringsliv och civilsamhälle, ska ta fram en strategi för den långsiktiga utvecklingen för Gotland. I uppdraget ingår också att samordna insatser för genomförande av strategin och att följa upp resultaten.

VI SIKTAR MOT	Vision <i>Gotland – en kreativ ö med plats för hela livet</i>
VÅRT FOKUS	Mål och inriktning för Gotlands utveckling Strategin är ett verktyg för att stärka Gotlands utveckling i riktning mot visionen, för att möta utmaningarna och nå en hållbar regional utveckling. Strategin beskriver Gotlands utmaningar och slår fast vilka övergripande mål och effektmål som ska nås samt vilka insatsområden som bidrar till det.
VI GÖR	Handling För att genomföra strategin behövs allas vårt engagemang, samverkan, handlingskraft och uthållighet från offentliga, privata och ideella krafter. Vi delar ansvaret för att genomföra insatser som leder i önskad riktning. Det är vad vi tillsammans gör som för oss närmare vision och mål. Den regionala utvecklingsstrategins genomförande konkretiseras i efterföljande strategier, planer och program.
VI FÖLJER UPP	Uppföljning, utvärdering och lärande Den regionala utvecklingsstrategin behöver följas upp så vi vet om utvecklingen går åt önskat håll. Uppföljningen ligger till grund för eventuella revideringar och för lärande.

Hur ska den regionala utvecklingsstrategin användas?

En stärkt samsyn kring de långsiktiga utvecklingsfrågorna är det viktigaste den regionala utvecklingsstrategin kan bidra till. Att gotländska utvecklingsaktörer drar åt samma håll ger en större utvecklingskraft på Gotland och en större möjlighet att nå framgång i påverkan gentemot nationell- och EU-nivå. Förankringen spelar en avgörande roll.

Den regionala utvecklingsstrategin:

- ska bidra till sektorsövergripande samverkan mellan aktörer på lokal, regional, nationell och internationell nivå och även mellan olika regioner.
- är utgångspunkt när andra regionala strategier, planer och program tas fram, inklusive program för hur EU struktur- och investeringsfonder ska användas i det regionala strukturfondspartnerskapet.
- är utgångspunkt när Region Gotland och Länsstyrelsen fattar beslut om finansiering av projekt och företagsstöd, där statliga tillväxtmedel och EU-medel används.
- ska beaktas i statliga myndigheters verksamhetsplanering, för insatser som bidrar till att uppnå målen i de regionala utvecklingsstrategierna och till det regionala tillväxtarbetet i övrigt.
- är utgångspunkt för den övergripande koncernstyrningen av Region Gotlands nämnder och förvaltningar.
- ska vara inspirerande för näringsliv och föreningsliv på Gotland och inbjuda till gemensam handling.

Ordet Vi

Genomgående i texten används ordet Vi. När det finns ett vi brukar det finnas ett dem. Men det är ett inkluderande vi som avses, för att visa på att utvecklingen på Gotland är en angelägenhet för alla och därmed kan också alla bidra. Vi betyder alla organisationer som bidrar till att genomföra strategin, Region Gotland, Länsstyrelsen, Uppsala universitet Campus Gotland, andra berörda myndigheter, näringsliv och civilsamhälle. Vi betyder också alla som bidrar till en hållbar utveckling och till att Gotland blir den bästa platsen att leva på. Vi betyder alla gotlänningar – infödda eller inflyttade, alla potentiella gotlänningar, delårsgotlänningar, alla som vill Gotland väl. Med orden Vi och Vårt Gotland sätts det gemensamma bästa i fokus och det faktum att det är tillsammans som förändring kan åstadkommas.

Vision och mål för Gotland 2040

Vision

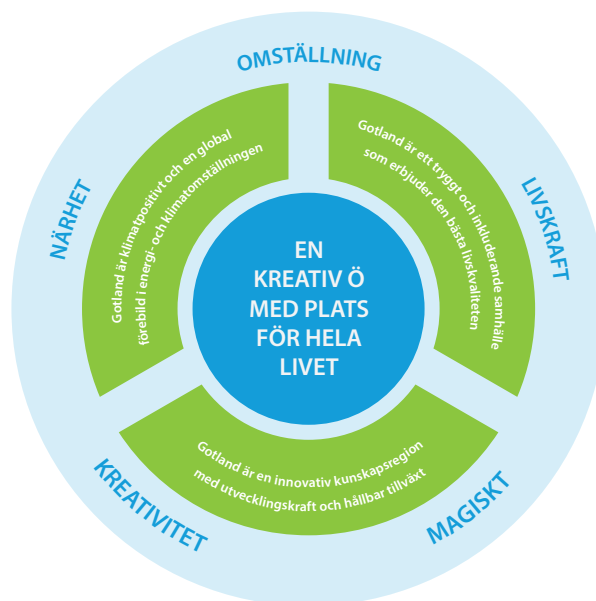
Gotland – en kreativ ö med plats för hela livet.

Gotland präglas av kreativitet och närhet mellan människor, och vi lever i samklang med vår unika natur. Här finns livskraft och en öppenhet för nya influenser, vilket skapar förutsättningar för människor och företag att växa och utvecklas. Vi driver förändring och omställning för ett långsiktigt hållbart Gotland, något som ger oss en ledande roll såväl nationellt som internationellt. Gotland är den bästa platsen att växa upp, leva och åldras på. Tryggt och attraktivt i alla livets skeden. En plats för allt liv. En plats för hela livet.

Så lyder visionen för Gotland 2040. Visionen bygger på styrkor som Gotland har. Visionen uttalar hur vi vill att Gotland ska vara i framtiden, men fungerar också som vägledning och inspiration på kort och medellång sikt.

Mål för Gotland 2040

Målen tar utgångspunkt i Gotlands utmaningar och visar vad vi vill uppnå på lång sikt. Målen ska ses som helhet som tillsammans ger en hållbar regional utveckling och leder mot visionen. Kärnvärdena i det gotländska varumärket visar hur vi vill uppfattas.

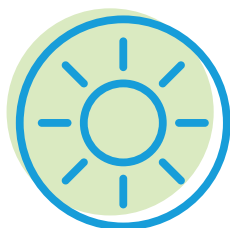
Gotland är ett tryggt och inkluderande samhälle som erbjuder den bästa livskvaliteten.

Gotland är ett tryggt och öppet samhälle för invånare och besökare, ett jämlikt och jämställt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa. Gotland präglas av en mångfald av uttryck, en rik fritid, ett dynamiskt kulturliv och goda möjligheter till livslångt lärande. Gotland har trygga och attraktiva livsmiljöer. Livskvaliteten på Gotland ökar inflyttningen och fler vill stanna kvar, befolkningen växer stadigt. Människor känner tillit och förtroende för samhället och varandra samt känner sig delaktiga i samhällsutvecklingen. Det gotländska samhället tål påfrestningar, är anpassningsbart och förändringsbenäget.

Gotland är klimatpositivt och en global förebild i energi- och klimatomställningen.

Gemensamma satsningar och ett målmedvetet arbete möjliggör för Gotland att gå före i energi och klimatomställningen och tidigt nå nationella mål baserade på FN:s Parisavtal. Det innebär kontinuerliga utsläppsminskningar av växthusgaser genom omställning till förnybar energi och energieffektivisering. Energi- och klimatomställningen är en hävstång för ett konkurrenskraftigt näringsliv och för att nå övriga miljömål. På Gotland finns god tillgång till dricksvatten och tillräckliga grundvattennivåer. Östersjön är ett levande och friskt hav och kretsloppen är giftfria. Den cirkulära ekonomins betydelse har ökat och naturen brukas så att ekosystemtjänsterna värnas och öns biologiska mångfald säkras.

Gotland är en innovativ kunskapsregion med utvecklingskraft och hållbar tillväxt.

På Gotland skapas hållbar tillväxt på ett balanserat sätt i nyttjandet av resurser. Företagarandan är fortsatt stark och näringslivet blomstrar. På Gotland finns goda möjligheter att testa och förverkliga nya idéer. Samverkan kring forskning och innovation stärker Gotlands attraktionskraft, utvecklar välfärdstjänsterna och bidrar till nya och kunskapsintensiva företag på ön. Ett gott näringslivsklimat, goda kommunikationer, en tydlig hållbarhetsprofil, tillgång till bostäder och en väl utbyggd infrastruktur ger förutsättningar för att hela Gotland ska fortsätta att utvecklas positivt. Genom utbildning, attraktionskraft och matchning möts kompetensförsörjningsutmaningen.

Effektmål förtydligar de övergripande målen

De övergripande målen är stora mål, ambitionsmål, men inte så konkreta. Varje övergripande mål har ett antal effektmål som förtydligar innehållet i respektive övergripande mål och visar på de förändringar som behövs för att nå dem. Effektmålen ska stödja uppföljning och utvärdering. Till varje effektmål sätts ett antal indikatorer. Indikatorerna mäter faktiska nivåer och förändringar i riktning mot målen.

De effektmål som vi föreslår i denna remissversion är preliminära och syftar till att ge en bild av tänkbara effektmål. Under remissperioden och fram till en slutlig version av RUS kommer effektmålen att särskilt ses över. Till effektmålen kommer också indikatorer för att mäta utvecklingen att tas fram.

Mål 2040: Gotland är ett tryggt och inkluderande samhälle som erbjuder den bästa livskvaliteten.

EFFEKT MÅL

1. En god, jämlik och jämställd hälsa
2. Goda uppväxtvillkor
3. En trygg och attraktiv livsmiljö
4. Höjd utbildningsnivå och goda förutsättningar för livslångt lärande
5. Ökad befolkning i yrkesaktiv ålder
6. God beredskap och förmåga att hantera samhällsstörningar

Mål 2040: Gotland är klimatpositivt och en global förebild i energi- och klimatomställningen.

EFFEKT MÅL

1. Positivt klimatavtryck
2. Ett energisystem baserat på förnybar energi
3. Hållbara och klimatpositiva näringar
4. Säkrad tillgång till vatten av god kvalitet
5. Säkrad biologisk mångfald

Mål 2040: Gotland är en innovativ kunskapsregion med utvecklingskraft och hållbar tillväxt.

EFFEKT MÅL

1. Ökad tillväxt i näringslivet
2. Ökad innovationskraft och utvecklade styrkeområden
3. Förbättrad matchning mellan utbud och efterfrågan av arbetskraft
4. En mer inkluderande och jämställd arbetsmarknad
5. Ökat bostadsbyggande och en resurseffektiv bebyggelse
6. Ett hållbart transportsystem och ökad tillgänglighet

Gotländska utmaningar

När Sveriges regioner arbetar med den regionala utvecklingsstrategin ska de enligt regeringen möta fyra samhällsutmaningar som påverkar Sverige och Sveriges regioner i arbetet med att uppnå målet för hållbar regional utveckling. Här beskriver vi kort samhällsutmaningarna och hur de påverkar Gotland. Ett antal utmaningar för Gotland har också tagits fram i den nulägesanalys som gjordes under 2019.

Övergripande samhällsutmaningar

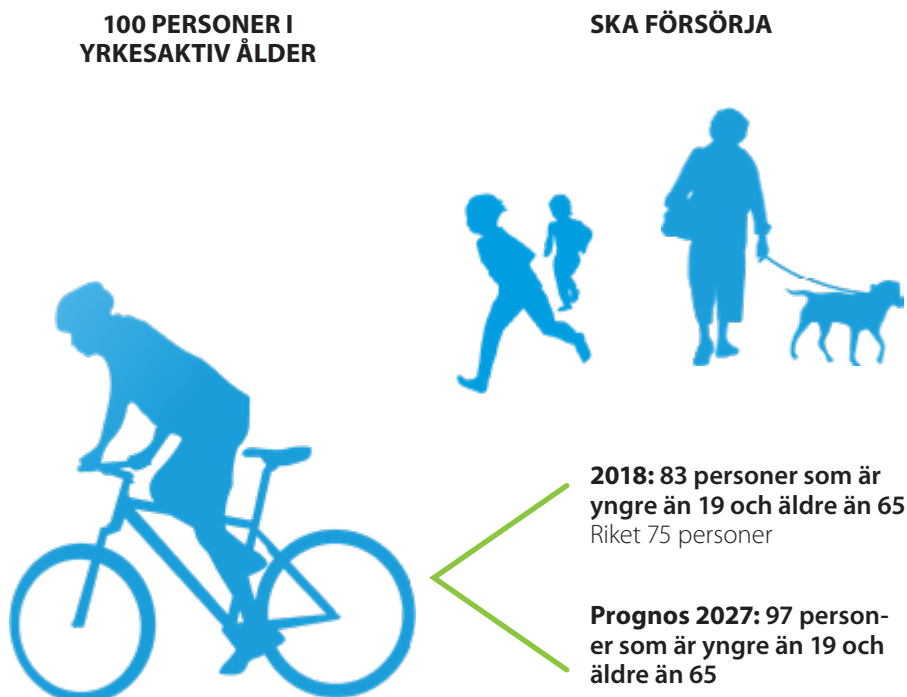
De övergripande samhällsutmaningarna är stora utmaningar som behöver mötas men som också innebär betydande möjligheter. Dessa är;

- demografisk utveckling
- klimat och energi
- social sammanhållning
- globalisering

Demografisk utveckling

De långsiktiga befolkningsprognoserna för Sverige visar att andelen personer över 85 år nära nog kommer att fördubblas under de närmaste två decennierna. Samtidigt bedöms antalet personer i yrkesaktiv ålder endast öka måttligt. Gotland är en av sex regioner i landet där andelen i yrkesaktiv ålder minskar. Andelen äldre ökar och den närmaste framtiden medför främst en ökning i åldersgruppen 80 år eller äldre. Redan idag har Gotland en hög försörjningskvot. Försörjningskvoten är antalet i befolkningen mellan 0-19 år och 65+ som andel av befolkningen mellan 20-64 år. 2018 uppgick kvoten till 83,3. Det innebär att på 100 personer i yrkesaktiv ålder finns 83 personer som är yngre eller äldre. I landet som helhet var kvoten 75,3. År 2027 prognostiseras Gotlands kvot bli hela 96,8. Gotland har ett negativt födelsenetto, det vill säga antalet födselar är färre än antalet som avlider. En nödvändig förutsättning för att befolkningen ska fortsätta växa är att nettoinflyttningen, från andra delar av Sverige och från utlandet, varje år blir högre än födelseunderskottet.

Klimat och energi

Den globala uppvärmningen får mycket stora konsekvenser för jorden, dess ekosystem, människor, jordbruk, vattenförsörjning och samhällen. Detta gäller också för Gotland. Kustområden och öar hör också till de mest utsatta. Merparten av öns natur är fysiskt påverkad av människan. Industrin på ön ger stora utsläpp. För att begränsa de biologiska och socioekonomiska effekterna av klimatförändringarna behövs snabba åtgärder för att minska de klimatpåverkande utsläppen. Samtidigt måste klimatanpassning ske för att möta de förändringarna som nu sker i allt snabbare takt. En stabil energiförsörjning med en tillräcklig överföringskapacitet är en förutsättning för Gotlands konkurrenskraft. Brytvärda mineraler, kvarvarande fossila energiresurser och odlingsbar mark kan bli föremål för konflikter på grund av klimatförändringarna. För ett tryggt och tillitsfullt samhälle är det av stort värde att kunna klara energi- och livsmedelsförsörjning under en viss tid utan leveranser från omvärlden.

Social sammanhållning

Det finns i dag tendenser till en polarisering av samhället i stort. Ett spänningsförhållande finns mellan land och stad. För Gotlands del innebär urbanisering utmaningar i form av en allt högre andel äldre på de gotländska landsbygderna. Delar av de gotländska landsbygderna har en sjunkande andel permanentboende och en ökande andel fritidsboende. En annan sida är den ekonomiska polariseringen som syns i livsvillkor och levnadsvanor. På Gotland finns skillnader i hälsa, upplevd trygghet och tillit mellan könen och mellan socioekonomiska grupper. Ett ökat spänningsförhållande mellan grupper med olika etniskt ursprung kan också observeras i samhället i dag. Om samhället inte klarar av att fullfölja sina åtaganden riskerar tilltron till stat och institutioner att minska.

Globalisering

Under de kommande decennierna kommer sannolikt den globala konkurrensen att öka även inom segment som inte varit utsatta för samma hårda globala konkurrens som delar av tillverkningsindustrin. Det mesta talar för att den globala konkurrensen, som på ett genomgripande sätt förändrat innehåll och arbetsfördelning i världsekonomin under de senaste decennierna, kommer att fortsätta påverka skeendet under överskådlig framtid.

För att möta dessa utmaningar behöver Sveriges regioner vara attraktiva för företag och människor. För Gotlands del handlar det bland annat om att ha en arbetskraft med rätt utbildning och kompetens, samt en god transportinfrastruktur och utvecklad digitalisering som gör ön bättre uppkopplad till sin omvärld. Även högre utbildning och arbetsmarknad blir allt mer global. Det kräver initiativ som aktiverar möjligheten att via distans även nå marknader utanför regionen. Våra företag måste ha accessen till globala talanger, och våra framtida talanger måste få access till globala företag samt utbildningsplattformar för att stärka både utbud och efterfrågan i regionens arbetsmarknad.

Utmaningar för Gotland

En regional utvecklingsstrategi ska bygga på en analys av de särskilda förutsättningarna för hållbar regional tillväxt och utveckling i regionen. En sådan nulägesanalys togs fram under 2019. Under dialoger hösten 2019 prioriterades utmaningarna kring kompetensförsörjning, klimat och energi, befolkningsutveckling, utbildningsnivå, vattenförsörjning och hälsa.

Nulägesanalysen sammanfattas i fjorton utmaningar. Nedan är de sorterade i relation till de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Ekonomiska

- Gotlands befolkning växer, men andelen i yrkesaktiv ålder minskar
- Gotland är Sveriges mest företagsamma region, men behöver vidga sina marknader nationellt och internationellt
- Gotland har låg bruttoregionprodukt (BRP) och låga inkomster jämfört med andra regioner, vilket ger lågreskattkraft och sämre förutsättningar för välfärd
- Gotland har brist på arbetskraft inom näringsliv och offentlig sektor, kompetensförsörjningen är en stor utmaning.
- Gotland är Sveriges enda universitetsö, men samverkan mellan universitetet, det offentliga, näringsliv och civilsamhälle kan utvecklas.

Sociala

- Det sociala kapitalet är Gotlands guldgruva, men det finns skillnader i tillit, delaktighet och upplevd trygghet.
- De allra flesta på Gotland upplever sin hälsa som god eller någorlunda god, men hälsan är ojämlik och den psykiska ohälsan ökar.
- Utbildningsnivån på Gotland är lägre än i andra regioner, det finns en stor potential i att höja utbildningsnivån genom både kortare och längre utbildning.
- Bostadsbyggandet är högt, men det finns hinder för att kunna bygga på delar av ön och för alla målgrupper
- Ö-läget innebär särskilda utmaningar att hantera olika typer av samhällsstörningar.

Miljömässiga

- Gotland har stora klimat- och miljöutmaningar, men också möjlighet att gå före i energiomställningen.
- Gotlands läge gör tids- och kostnadseffektiv tillgänglighet till en nyckelfråga, men resor och transporter måste bli mer hållbara
- Gotland har stora och unika kultur- och naturvärden, utmaningen är att både bruka, bevara och utveckla.
- Vattenförsörjningen är avgörande för hela samhällsutvecklingen, men tillgången till vatten av god kvalitet är sårbar.

När de sammanfattande utmaningarna sätts i relation till de globala hållbarhetsmålen så framgår det att Gotland har styrkor och utmaningar som rör de flesta av målen.

Genomgående perspektiv för en hållbar utveckling

Vår regionala utvecklingsstrategi utgår genomgående från ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv och ett geografiskt perspektiv med fokus på hela Gotland, landsbygdssäkring. Agenda 2030 är en utgångspunkt och de tre hållbarhetsdimensionerna genomsyrar arbetet med synsättet att social hållbarhet är målet, miljön sätter ramarna och ekonomin är ett medel för hållbar utveckling. De genomgående perspektiven är viktiga även i genomförandet för att nå målen för Gotland.

Jämställdhets- och barnrättsperspektiv

Ett attraktivt Gotland, nu och i framtiden, är en plats där kvinnor och män har samma möjligheter och rättigheter, olikheter bejakas som en resurs för regionens utveckling och alla invånares förmågor tas tillvara utan att någon person eller grupp blir diskriminerad¹.

Jämställdhet och barnens rätt till en trygg uppväxt är särskilt prioriterat för en hållbar utveckling för Gotland. Barn och unga behöver få förutsättningar att utvecklas till trygga individer som aktivt kan ta del i samhällsutvecklingen. Vi måste därför värna barns rättigheter. Barnen ska bli lyssnade på och barnets bästa ska alltid vara utgångspunkt i beslut som rör dem.

¹ Avser kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Jämställdhet är en förutsättning för en demokratisk utveckling och en hållbar regional utveckling. För att kvinnor och män ska uppleva en region som attraktiv krävs jämställda villkor och möjligheter för alla att använda sin kapacitet, kreativitet och kompetens. Jämställdhet är också en mänsklig rättighet som ska genomsyra alla sektorer i samhället.

I såväl teori och praktik finns stöd som visar att tillväxt och jämställdhet förstärker varandra och främjar tillväxt genom att öka tillgången på arbetskraft, att humankapitalet används effektivare, öka effektivitet och lönsamhet i organisationer, fördjupa demokratin och ökar det sociala kapitalet, samt att öka innovationsförmågan och samhällets resiliens.²

JÄMSTÄLLDHETSPOLITIKENS NATIONELLA MÅL

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv.

En jämn fördelning av makt och inflytande

Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.

Ekonomisk jämställdhet

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Jämställd utbildning

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.

Jämställd hälsa

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

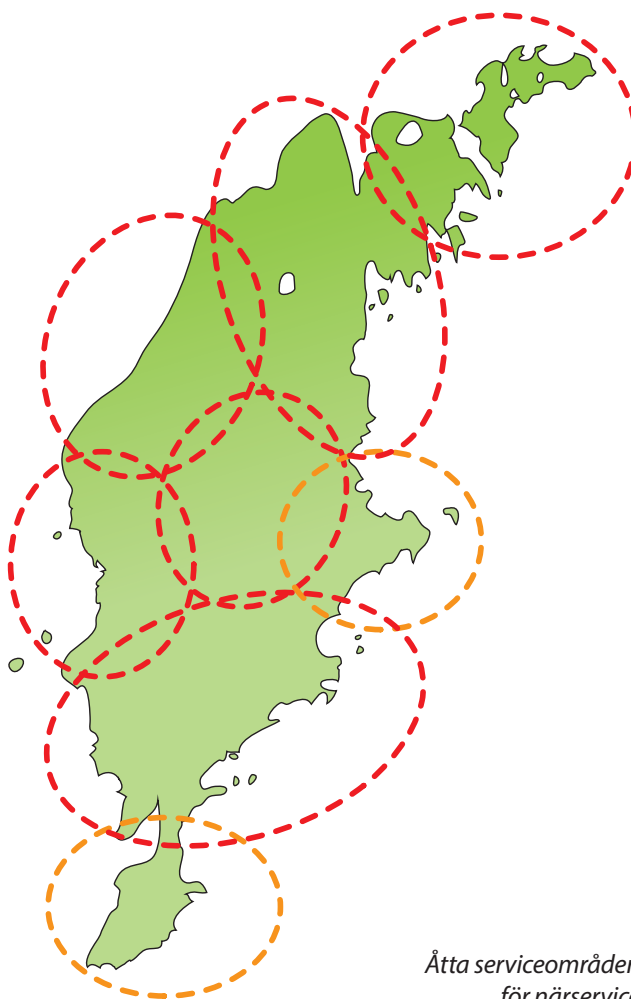
Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

² Att fortsätta välja jämställdhet, Tillväxtverket (2019)

Hela Gotland - det geografiska perspektivet

En hållbar utveckling kräver balans och samspel mellan land och stad. En regional utvecklingsstrategi gäller för hela Gotland, från Sundre i söder till Fårö i norr. En bibehållen god inomregional balans är viktigt på Gotland – en landsbygdsregion som består av olika geografier som alla samspelar.

Gotlänningarna bor över hela ön, i samtliga 92 socknar. Den geografiska strukturen med 92 socknar är viktig för Gotland. Den lokala identiteten och stoltheten är stark och har genom alla tider sammanfört och mobiliserat människor på ett framgångsrikt sätt. Gotland är hem för runt 60 000 gotlänningar och 58 procent av befolkningen bor utanför Visby. Det finns också många deltidboende vars hjärta bor på Gotland. På Gotland är Visby dominerande som tätort med en befolkning på cirka 25 000 invånare, de näst största tätorterna är Hemse med drygt 1700 invånare och Slite med drygt 1500 invånare.³

Åtta serviceområden
för närservice

³ SCB, 2018

Sedan ett tag tillbaka används begreppet **landsbygder** istället för **landsbygd**. Det synliggör på ett nytt sätt bredden och den stora variation som de olika landsbygderna har. De svenska landsbygderna ser ut på många olika sätt beroende på om du är i norr eller söder, så också på Gotland. Även om avstånden är korta på Gotland så finns det skillnader i förutsättningar som behöver beaktas.

Region Gotland arbetar med flera strategier för att säkerställa god service och en hållbar utveckling över hela Gotland. I strategin ”Ett långsiktigt hållbart serviceutbud på Gotland” beskrivs hur det framtida offentliga serviceutbudet ska utformas. För närservice finns åtta serviceområden med de större orterna, med mer än 750 invånare, som utgångspunkt. Två av dessa områden, Storsudret och Östergarnslandet, saknar dock ett större centrum och har därutöver en stor andel delårsboende.

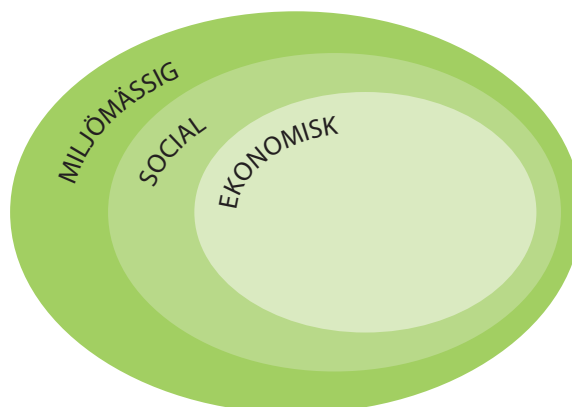
Gotland ligger långt framme med att bygga ut den digitala infrastrukturen, vilket ger boende och företagare stora möjligheter att tillgodogöra sig service digitalt. För fortsatt god inomregional balans är det viktigt med en god demokratisk dialog över hela ön och att det finns förtroende hos både den lokala och regionala nivån kring långsiktigt arbete med landsbygdsutveckling. Gotland är känt för sitt framgångsrika sätt att arbeta med platsutveckling som kännetecknas av att människor över hela ön har ett stort engagemang för sin plats och dess utveckling.

Hållbarhetsperspektiven

Eftersom hållbar utveckling är ett arbete för oss alla, inkluderar den regionala utvecklingsstrategin alla aspekter av hållbarhet och de globala målen för hållbar utveckling integreras. På så sätt visar vi hur vi på Gotland kan bidra till att de globala målen kan nås.

Hållbarhetsarbetet behöver vara en naturlig del av all utveckling och alla affärs-
mässiga beslut. För det behövs ett fortsatt arbete med utbildningsinsatser för
höjd kunskapsnivå, metodutveckling för beslutsstöd och olika fora för kun-
skaps- och erfarenhetsutbyte.

*I aktuell hållbarhetsforskning används synsättet att social hållbarhet är målet, ekologin, dvs. de plan-
etära gränserna, sätter
ramarna och ekonomin
är ett medel för hållbar
utveckling.*

Definitionen av hållbar utveckling är enligt Brundtlandrapporten⁴, **En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.** Att arbeta för ett hållbart Gotland, nu och på lång sikt, är särskilt viktigt för de som är unga idag och för kommande generationer. Barnperspektivet är tydligt och det ansvar vuxengenerationerna har är stort, sett mot de utmaningar världen och Gotland står inför.

År 2015 antog FN:s medlemsländer Agenda 2030, en universell agenda som innehåller de 17 globala målen för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling. En annan viktig internationell överenskommelse är Parisavtalet⁵. Avtalet innebär att världens regeringar åtar sig att tillsammans arbeta för att begränsa klimatförändringarna till maximalt 2 graders temperaturhöjning och vidta åtgärder för att helst klara 1,5 grader.

⁴ Our Common Future, 1987

⁵ COP21, Paris, 2015

Tio områden som bidrar till att målen nås

Insatsområden

Följande områden, som vi kallar insatsområden, har valts för att det är områden som påverkar en hållbar regional utveckling på Gotland. Insatser inom de här områdena bidrar till att nå de långsiktiga målen.

Varje insatsområde innehåller en kort beskrivning av nuläge och utmaningar. Varje insatsområde innehåller också ett antal strategiska inriktningar. Dessa ska stödja aktörerna vid val och prioriteringar av insatser och vara ett stöd för gemensamma processer, samarbete och finansiering. För varje insatsområde visas också vilka av de globala hållbarhetsmålen som området påverkar.

HÄLSA OCH DELAKTIGHET	KULTUR
KOMPETENSFÖRSÖRJNING OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE	ATTRAKTIONSKRAFT FÖR ÖKAD BEFOLKNING
KOMMUNIKATIONER	KLIMAT OCH ENERGIOMSTÄLLNING
MILJÖ OCH VATTENFÖRSÖRJNING	INNOVATION OCH FORSKNING
NÄRINGSUTVECKLING	BOSTADSFÖRSÖRJNING OCH BYGGANDE

Hälsa och delaktighet

Ett jämlikt och jämställt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa är grunden för ett socialt hållbart Gotland. Att människor känner trygghet, delaktighet, tillit och förtroende för samhället och varandra är viktigt för samhällsutvecklingen och spiller över på många områden, så som kompetensförsörjning och attraktionskraft.

Nuläge och utmaningar

- De allra flesta på Gotland upplever sin hälsa som god eller någorlunda god, men hälsan är ojämlik och den psykiska ohälsan ökar.
- Det sociala kapitalet är Gotlands guldgruva, men det finns skillnader i tillit, delaktighet och upplevd trygghet.

Skillnad i upplevd hälsa mellan grupper

De allra flesta på Gotland upplever sin hälsa som god eller någorlunda god, men hälsa och hälsofrämjande levnadsvanor är ojämlikt fördelade i befolkningen. Män upplever hälsan bättre än vad kvinnor gör. Yngre upplever hälsan bättre än äldre. Upplevelse av hälsan som god ökar med ökad utbildningslängd och ögre hushållsinkomst.

Psykisk ohälsa

Efterfrågan av stöd och vård på grund av psykisk ohälsa ökar. Världshälsoorganisationen, WHO, förutspår att 2030 kommer psykisk ohälsa globalt att stå för den största sjukdomsbördan. På Gotland ses exempelvis ett ökat antal sjukskrivningar på grund av oro, stress och ångest och cirka 10 procent av barn och ungdomar har haft kontakt med barn- och ungdomspsykiatri, BUP, under ett år. På Gotland finns fler registrerade psykiatriska diagnossatta tillstånd och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar per invånare än i riket, samtidigt som upplevt nedsatt psykiskt välbefinnande är i nivå med riket. Det är också något vanligare med suicid på Gotland än i riket.

Utbildningslängd och hälsa är två områden som förstärker varandra

Andelen personer med kort utbildning är större på Gotland än i riket. Utbildningslängd och hälsa är tätt sammanlänkat. Det är vanligare att kvinnor har eftergymnasial utbildning än att män har det och det är vanligare att flickor har gymnasiebehörighet än att pojkar har det. Mer än var tionde elev på Gotland i årskurs 9 saknar behörighet till gymnasieskolan och var fjärde elev i gymnasiet slutför inte studierna med examen eller studiebevis inom fyra år. Insatser som rör utbildning och livslångt lärande påverkar alltså inte bara kompetensförsörjningen utan också hälsan (se insatsområde Kompetensförsörjning och livslångt lärande).

Levnadsvanorna måste bli bättre

Många gotlänningar i alla åldrar har, liksom i riket, levnadsvanor som inte främjar hälsa. Knappt 70 procent av männen och knappt 50 procent av kvinnorna har fetma eller övervikt, var tionde person röker, var tredje person rör sig för lite och var femte man och var tionde kvinna har riskbruk av alkohol. Motsvarande oroande tendens ses hos unga. Ökad användning av droger utgör en stor utmaning och kräver samordnade förebyggande insatser.

Ett aktivt förenings- och friluftsliv

Ett aktivt föreningsliv stärker den sociala sammanhållningen och tilliten mellan människor. På Gotland finns många föreningar och ett aktivt föreningsliv, med ungefär 40 000 medlemskap i gotländska föreningar. Det finns signaler om viktiga medlemskap och minskat engagemang. Efter 11 års ålder sjunker till exempel andelen unga som är föreningsanslutna, detta gäller både nationellt och lokalt. Gotland ligger bra till nationellt sett utifrån antalet ungdomar som idrottar i förening. 77 procent av alla gotlänningar i åldern 7-20 år var aktiva i en idrottsförening 2017, varav något fler var pojkar. Gotlands unika natur är en stor resurs för friluftslivet och naturen är öppen för alla. De många naturreservaten visar till särskilt intressanta naturtyper. En del av dem är särskilt tillgängliga för friluftslivet.

Mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor är ett brott som orsakar stora samhällsproblem, särskilt utifrån perspektivet barn och ungas uppväxtvillkor. Barn tar stor skada av att uppleva våld och hot i hemmet. Psykiatriska symtom som nedstämdhet, ångest och aggressivitet är betydligt vanligare hos barn som bevittnat våld. Det finns en underrapportering av mäns våld mot kvinnor i riket och bedömningen är att det ser ut så även på Gotland.

Trygghet, inkludering och socialt deltagande

Gotlänningar upplever trygghet och tillit till andra människor i högre grad i jämförelse med riket. På Gotland upplever var tredje kvinna och knappt var tionde man otrygghet. Var fjärde person på Gotland upplever låg tillit till andra människor, var femte person har lågt socialt deltagande och sex av tio äldre kvinnor och fyra av tio äldre män upplever ensamhet. Att inte vara digitalt delaktig innebär ett samhälleligt utanförskap, spridda insatser görs men här kan samordning och samverkan mellan olika aktörer öka den digitala inkluderingen.

Positiva sociala faktorer återspeglas även på integrationsområdet. Civilsamhällets engagemang har varit en framgångsfaktor i frågor om etablering och boende. Vidare är arbetslösheten bland de lägsta i landet vilket underlättar inkludering på arbetsmarknaden. Samtidigt kvarstår flera utmaningar kring utanförskap och sociala riskfaktorer. Situationen för i synnerhet unga utlandsfödda kvinnor liknar övriga landet, med en stor andel som varken arbetar eller studerar. En betydande andel unga personer saknar sysselsättning och finns varken i pågående studier eller i arbete.

God, nära och samordnad vård och omsorg

På Gotland, liksom nationellt, behövs en omställning av dagens hälso- och sjukvårdssystem. En stark primärvård behövs för att bibehålla eller öka kvaliteten i hälso- och sjukvården, möta den demografiska utvecklingen och samtidigt ha kontroll på kostnaderna. Samtidigt behövs förebyggande insatser där flera aktörer kan bidra. Omställningen till mer förebyggande insatser och primärvård behövs för att möta invånarnas behov på ett bättre sätt, främja hälsa och motverka ojämlikhet i hälsa.

Förmåga att hantera samhällsstörningar

En del av den grundläggande tryggheten är att kunna hantera samhällsstörningar. Det finns särskilda utmaningar att hantera olika typer av samhällsstörningar mot bakgrund av geografiska och logistiska förutsättningar. För vissa samhällsfunktioner är det centralt att kunna säkerställa en ö-drift. Mot den bakgrunden är en god krisberedskap samt uppbyggnaden av ett modernt totalförsvar särskilt i fokus på Gotland.

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- främjar psykisk och fysisk hälsa för hela befolkningen men med särskilt fokus på grupper med störst risk för ohälsa.
- möjliggör hälsofrämjande levnadsvanor för alla genom hela livet.
- ger förutsättningar för att alla människor är inkluderade i samhället och har tillgång till föreningsliv och friluftsliv.
- stärker samverkan i det våldsförebyggande arbetet, för att nå ett samhälle fritt från våld i nära relationer.
- bidrar till ett resilient, tryggt och säkert samhälle.

Kultur

Konsten och kulturen möter oss var vi än går på ön och vare sig det är levande samtida konster, ett ytterst påtagligt kulturarv eller rikedomerna på kreativa företag så är det vi möter i sig en attraktiv livsmiljö, ett fundament för människors växande och en resurs för en hållbar regional utveckling.

Nuläge och utmaningar

- Gotland har stora och unika kultur- och naturvärden, utmaningen är att både bruka, bevara och utveckla.
- Det sociala kapitalet är Gotlands guldgruva, men det finns skillnader i tillit, delaktighet och upplevd trygghet
- Gotland är Sveriges företagsammaste region med ett brett näringsliv, men behöver vidga sina marknader nationellt och internationellt.

Kulturen och samhället

Ett levande kulturliv är en omistlig del av det demokratiska samhället och ett kännetecken för en dynamisk, aktiv och attraktiv region. Det gör Gotland till en plats att vilja bo och verka på och att besöka. Tillgång till ett kulturutbud av hög kvalitet och möjligheter till eget skapande bidrar till nya möten och ett rikare liv. Kulturaktiviteter fungerar ofta som brobyggare mellan människor och stärker tilliten i samhället. En utmaning är att uppnå ett breddat deltagande i kulturlivet.

Vinster att nå med ökad samverkan

Kulturen har ett värde i sig men har också stor betydelse för andra områden, till exempel i samhällsplaneringen och i folkhälsoarbetet. Kulturens drivkraft för en hållbar utveckling av fysiska miljöer kan utvecklas ytterligare genom ett ökat tvärssektoriellt samarbete. En samordnad satsning på kultur och folkhälsa kan ge betydande hälsovinster.

Ett rikt kulturliv med många aktörer

På Gotland finns ett mycket rikt utbud av konst och kultur genom flera regionala institutioner, professionella kulturskapare, privata aktörer och ideella föreningar samt en engagerad publik. Här finns dock en utmaning i bristen på för kulturen anpassade lokaler.

Barn, unga och unga vuxna

Sju procent av pojkarna och tolv procent av flickorna mellan 6-19 år deltog 2017 i kulturskola. Av kulturskolans elever var drygt 60 procent flickor⁶. Läsförståelsen bland unga minskar. Skillnaderna mellan pojkar och flickor minskar, däremot ökar skillnaderna mellan socioekonomiska grupper. Barn och unga läser mindre, ungas läsning av böcker och tidningar har halverats under en sexårsperiod. Tillgången till skapande kulturaktiviteter, till kultur i skolan, samt läs- och språkutveckling är viktiga delar för goda uppväxtvillkor. Kulturutbudet är rikt för barn, för vuxna och äldre. Men för gruppen ungdomar och unga vuxna behöver tillgången till kultur och möjligheterna till eget skapande förbättras.

Kulturella och kreativa näringar växer

Gotland är en av tre regioner i landet där den största tillväxten inom kulturella och kreativa verksamheter har skett de senaste åren⁷. På ön finns 1 050 aktiva företag inom de kreativa näringarna och ön har dessutom landets näst högsta densitet av konstnärer. Med den starka kulturella infrastrukturen och mängden av kreativa kulturskapare har dessa näringar stor betydelse för hållbar tillväxt och attraktiva livsmiljöer. För att främja en kulturdriven tillväxt behövs goda förutsättningar för kreativa företag att verka i regionen. En utmaning är att främja en god näringslivsutveckling för de kulturella och kreativa näringarna.

Unikt kulturarv

Kulturarvet är rikt på hela ön. Världsarvet Visby Hansestad är den starkaste symbolen, men här finns även öns medeltida kyrkor, ett av landets mest besökta och uppskattade läns museer, rikedomerna på fornlämningar och ett påtagligt immateriellt kulturarv i form av traditioner, språk och sägner. Det biologiska kulturarvet med fiskelägen, odlingsmark och ängen utgör också ett viktigt inslag tillsammans med ett mera sentida kulturarv. De ständigt närvarande medeltida kulturmiljöerna utgör mycket av Gotlands särprägel och ger en stark identitet och stor attraktionskraft som tillsammans med den säregna naturen är starka inslag i Gotlands varumärke. En utmaning är att prioritera i den stora tillgången av objekt och att värdera varje plats unika karaktärsdrag vid utveckling och förändring.

⁶ KOLADA (Kommun- och landstingsdatabasen)

⁷ Enligt statistik från Tillväxtverkets Kreameter

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030 Insatsområdet Kultur påverkar dessa mål för Gotland

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- främjar skapande, läsning, små barns språkutveckling och delaktighet för barn och unga.
- stärker tillgången till kultur och eget skapande för ungdomar och unga vuxna.
- främjar kulturdriven tillväxt.
- förbättrar tillgången på ändamålsenliga lokaler för kulturellt skapande.
- tar tillvara kulturens potential i ett generöst tvärsankteriet samarbete.

Kompetensförsörjning och livslångt lärande

Kompetensförsörjning dvs tillgången till kvalitativ utbildning på alla nivåer, matchning mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden, möjligheter till livslångt lärande, omställning och att ta tillvara hela befolkningens kompetens är oerhört viktigt för Gotlands utveckling.

Nuläge och utmaningar

- Gotlands befolkning växer, men andelen i yrkesaktiv ålder minskar.
- Gotland har brist på arbetskraft inom näringsliv och offentlig sektor, kompetensförsörjningen är en stor utmaning.
- Utbildningsnivån på Gotland är lägre än i andra regioner, det finns en stor potential i att höja utbildningsnivån genom både kortare och längre utbildning.

En lägre andel i yrkesaktiv ålder

När befolkningen blir äldre och andelen i yrkesaktiv ålder minskar blir bristen på arbetskraft allt mer tydlig. En fjärdedel av arbetsgivarna i det gotländska näringslivet upplever det svårt att hitta arbetskraft med rätt kompetens. Inom många offentliga verksamheter är bristsituationen ännu större. Det är brist på arbetskraft som matchar den kompetens som efterfrågas.

Snabba förändringar och behov av omställning

Inom vissa områden sker utvecklingen snabbt och påverkar yrken och yrkesroller, till exempel användningen av artificiell intelligens och robotisering. Robotiseringen sträcker sig utanför tillverkningsindustrin för att bli vardag inom exempelvis handel, vård, distribution och autonoma transporter. För att klara snabba förändringar på arbetsmarknaden är möjligheterna till yrkesväxling under arbetslivet och livslångt lärande centralt. Möjligheterna till livslångt lärande behöver vara väl känt. Det är viktigt att involvera näringslivets behov i utformningen av utbildningar och ta tillvara företagens möjlighet att erbjuda praktikplatser. Det kräver också innovation och omställning i arbetslivet med ett ökat fokus på innovation, nya arbetssätt, processer och metoder. Det gäller inte minst inom välfärdsområdet.

En jämställd och inkluderande arbetsmarknad

För att säkra kompetensförsörjningen är en jämställd och inkluderande arbetsmarknad central. Den gotländska arbetsmarknaden är könssegregerad. Ungefär 50 procent av kvinnorna på Gotland arbetar inom offentlig sektor och drygt 80 procent av männen i privat sektor. Det handlar om att se den kompetens och potential som finns. En ökad förståelse hos arbetsgivare för ett inkluderande ledarskap leder till en breddad rekryteringsbas och ökad mångfald på arbetsplatsen. Ökad jämställdhet och mångfald leder även till en högre innovationskraft och ökad lönsamhet.

Ö-läget påverkar rekrytering och utbildning

Gotland utgör en egen arbetsmarknadsregion vilket är en utmaning för gotländska arbetsgivare vid rekryteringar. Pendling är sällan ett alternativ och möjligheten att attrahera främst spetskompetens utpekas som särskilt utmanande. Löneläget spelar också in som en faktor. Flexibla utbildningslösningar behövs för att gotlänningar ska kunna ta del av ett brett utbildningsutbud, och för att möta behov av arbetskraft som kan vara avgörande för enskilda företags tillväxt men där antalet personer i behov av utbildningen är lågt.

Universitetets betydelse

De begränsade möjligheterna till in- och utpendling gör att Gotland behöver vara självförsörjande inom vissa utbildningsområden, där det är svårt att rekrytera kompetens från fastlandet. Det gör tillgången till universitetsutbildning på ön särskilt betydelsefull för kompetensförsörjningen, exempelvis socionomer, lärare, sjuksköterskor m.fl. Inflödet av studenter inom alla olika utbildningsinriktningar är en tillgång för den gotländska arbetsmarknaden under studietiden men också som potentiella gotlänningar för framtiden.

Hela utbildningskedjan behövs för kompetensförsörjningen

En väl fungerande kompetensförsörjning förutsätter att hela utbildningskedjan fungerar väl. Det gäller allt från att fler elever når gymnasiebehörighet i grundskolan, avslutar gymnasieskolan med godkända betyg till att förutsättningarna för det livslånga lärandet förbättras på hela Gotland och hos alla grupper i samhället. På Gotland är andelen med eftergymnasial utbildning lägre än i riket. Könsskillnaderna är stora, kvinnor är i högre grad högutbildade. Även bland elever behöriga till gymnasieskolan finns skillnader mellan flickor och pojkar, där flickor i högre grad är behöriga.

Stärkt valkompetens och möjligheten att göra väl underbyggda val

Mångfalden av både yrken och studier leder till att många elever upplever svårigheter att se vilka möjligheter de har. En snabb och ständigt pågående samhällsutveckling, och hastiga förändringar på arbetsmarknaden,

bidrar ytterligare till att elever får svårigheter med att förutse villkor och förhållningssätt i arbetslivet. Att stärka elevers valkompetens, för att kunna göra väl underbyggda studie- och yrkesval, är en viktig del i det livslånga lärandet.

Validering visar verklig kompetens

Validering innebär en värdering av kunskaper och kompetenser som en person skaffat sig genom studier eller samhällsliv och arbetsliv, men som inte alltid finns i formella betyg eller intyg. Med validering på gymnasial och eftergymnasial nivå kan kompetens matchas mot behov på den gotländska arbetsmarknaden och antalet individer som står utanför arbetsmarknaden minska. Validering kan även korta ner utbildningstiden och bidra till snabbare omställning och yrkesväxling i arbetslivet.

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- bidrar till att arbetskraftens kompetens i större utsträckning matchar arbetsmarknadens behov, såväl inom näringslivet som i offentlig sektor.
- möjliggör utbildning och kompetensutveckling för individer som står utanför arbetsmarknaden.
- bidrar till att reell kompetens tillvaratas genom nationellt giltig validering.
- ökar innovation inom hållbart inkluderande arbetsliv.
- bidrar till ökad jämställdhet i utbildning och på arbetsmarknaden.
- ger alla ungdomar möjlighet att fullfölja gymnasiet.
- stimulerar att fler gotlänningar väljer eftergymnasial utbildning.
- knyter näringslivets behov av kompetens närmare utbildningar.

Kommunikationer

Tillgång till väl fungerande kommunikationssystem, fysiska och digitala, är förutsättningar för människors möjligheter att resa, för godstransporter och för att utnyttja tjänster. De är också avgörande för att andra funktioner i samhället ska fungera. Som ö är Gotland beroende av fungerande kommunikationer och vi står inför stora utmaningar när fossila drivmedel ska fasas ut och klimatmålen ska nås.

Nuläge och utmaningar

- Gotlands läge gör tids- och kostnadseffektiv tillgänglighet till en nyckelfråga, men resor och transporter måste bli mer hållbara.
- Gotland är Sveriges företagsammaste region med ett brett näringsliv, men behöver vidga sina marknader nationellt och internationellt.
- Gotland har stora klimat- och miljöutmaningar, men också möjlighet att gå före i energiomställningen.
- Ö-läget innebär särskilda utmaningar för att hantera olika typer av samhällsstörningar.

Gotlands läge gör oss beroende av färje- och flygtrafik

Gotlands läge kräver en god tillgänglighet för konkurrenskraft, ekonomisk utveckling och välfärd. Färje- och flygtrafiken har i huvudsak olika målgrupper och trafikslagen kompletterar varandra. Trafiksystemen måste kunna erbjuda rese- och transportlösningar som utgår från invånarnas, näringslivets och besökarnas behov. Kopplingen till nationella och internationella trafiksystem är viktig för att kunna transportera varor eller resa vidare. Hela resan är viktig.

Kommunikationsberoende näringar

Näringslivet på Gotland är starkt kommunikationsberoende. De företag som vill växa behöver kunna nå marknader nationellt och internationellt. Det finns stora behov av arbetskraft inom transportbranschen.

Hållbara transporter krävs för att nå klimatmålen

Den alltigenom dominerande utmaningen är att klara såväl en god och konkurrenskraftig tillgänglighet som minskade klimatutsläpp. Transportsektorn har en stor miljöpåverkan. Utsläppen har minskat men takten behöver öka för att etappmålet 2030 ska kunna nås. Sverige ska senast år 2045 inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. För inrikes transporter gäller att växthusgasutsläppen ska ha minskat med minst 70 procent senast 2030 jämfört med 2010. Inrikes luftfart ingår inte i det nationella målet, då den ingår i EU:s utsläppshandelssystem.

Vägnätet och infrastrukturplaneringen

Vägnätet på Gotland är tätt, beroende på att boende och verksamheter är spridda över hela ön. Trafikverket ansvarar för det statliga vägnätet, i huvudsak utanför tätorterna. Region Gotland ansvarar för vägnätet i tätorterna. Därtill finns ett stort antal enskilda vägar. Brister och behov av åtgärder finns både ur ett tillgänglighets- och säkerhetsperspektiv. Genom länsplanerna för regional transportinfrastruktur fördelas statliga medel för statliga vägar och för medfinansiering till kommuner. Inriktning för Gotlands länsplan 2018-2029 är: tillgänglighet, hållbarhet och trafiksäkerhet.

Pendling med bil dominerar

På Gotland dominerar pendling med bil, det kan i hög grad förklaras med den glesa boendestrukturen. Gotland är det biltätaste länet, körsträckan per personbil och år är dock lägst i Sverige. Visbys många olika funktioner gör att tillgängligheten till staden är av stor betydelse. Även tillgängligheten till och förbindelserna mellan bostadsorter och övriga serviceorter samt arbetsplatser är viktiga. Studier visar att kvinnor och män gör olika val som påverkar boende, arbetsort och därmed även pendlingsavstånd. Vanligen har män längre tid och avstånd till sin arbetsplats medan kvinnor har mer komplexa arbetsresor och resekedjor som innebär fler stopp för att till exempel hämta barn eller handla.

Kollektivtrafikens andel av resandet är låg

Kollektivtrafikens andel av resandet är låg. I det regionala trafikförsörjningsprogrammet finns mål för kollektivtrafiken som syftar till att öka attraktiviteten, förbättra tillgängligheten, öka nåbarheten, reducera miljöpåverkan och nå ett bättre resursutnyttjande. En första viktig milstolpe är tekniska nämndens inriktningsbeslut att öka kollektivtrafikutbudet från 2,6 miljoner till drygt 4,5 miljoner tidtabellskilometer i flera steg från och med år 2023. Ytterligare åtgärder är dock nödvändiga om kollektivtrafikresandet skall öka.

Gotlands hamnar och flygplats

Enligt Region Gotlands hamnstrategi ska hamnarna i Visby, Slite och Klintehamn ha full kapacitet för sina uppdrag gällande färjetrafik, gods, fritids- och kryssningstrafik. Dessa hamnar ägs och drivs av Region Gotland. Visby hamn och Klintehamns hamn är riksintressen. Sjöfartsverket ansvarar för farlederna och innanför hamngränserna ansvarar Region Gotland. Under tidigare avtalsperioder för färjetrafiken har en reservhamn funnits med som en del i trafiksystemet. Utan en reservhamn för linjetrafiken är Gotland sårbart om något skulle inträffa som gör att Visby hamn inte kan trafikeras under en viss period. Visby hamn kan erbjuda landansluten elförsörjning till färjorna i linjetrafik.

Swedavia äger och driver Visby flygplats, som ingår i det nationella basutbudet av flygplatser. Gotlands läge gör att flygplatsen är av central betydelse. Den har beredskap dygnet om för kris- och nödsituationer. Flygplatsen har också militär trafik. Visby flygplats är ett riksintresse.

Digital infrastruktur och digitalisering

Gotland har ett mycket väl utbyggt fibernät över hela ön och intar en tätposition bland landets regioner. Gotlands regionala digitala agenda för 2015-2020 sätter fokus på ett antal områden för att på ett effektivt sätt ta tillvara digitaliseringens möjligheter. Områdena är digitalt stött företagande, utveckling av E-tjänster, ökad IT-användning, digital stödd samhällsplanering och digital stödd utbildning. Utbyggnaden av 5G kommer att kopplas till en robusthetssatsning på landsbygden i samband med att mobilnätets basinfrastruktur stärks upp. Region Gotland driver med Uppsala universitet Campus Gotland projektet Effektiv Regional Digital Agenda, en uppsökande och proaktiv verksamhet bland öns småföretagare för att stötta dem i arbetet med att nyttja digitaliseringens möjligheter. Bland annat kan en utbyggd digital infrastruktur stötta och driva på utnyttjande och utveckling av "sakernas" internet. Här är målet att skapa en ny nisch för gotländskt företagande.

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- säkrar, stärker och utvecklar fastlandskommunikationerna vad gäller tillgänglighet, kapacitet, tid och kostnad samt kopplingen till andra trafiksystem.
- utvecklar hållbara och fossilfria transportsystem som minskar klimatpåverkande utsläpp.
- utvecklar kollektivtrafiken och underlättar ett ökat hållbart resande. Särskilt viktigt är kopplingen till serviceområden för att knyta samman resor mellan orter och mellan boende, arbete, service, etc.
- ökar framkomligheten, trafiksäkerheten och tillgängligheten på Gotlands vägar.
- utvecklar transportinfrastrukturen som kan bidra till att stärka attraktiviteten och tillgängligheten till och från Gotland.
- upprätthåller och stärker det gotländska bredbandsnätet, med redundans och robusthet, och använder digitaliseringens möjligheter för produkter och tjänster.

Klimat och energiomställning

Den dominerande utmaningen är att ställa om samhället för att nå klimatmålen i linje med FN:s Parisavtal. Gotland har av regeringen pekats ut som pilot som ska gå före i energiomställningen, dvs. att ställa om till förnybar energi och nå de nationella klimatmålen.

Nuläge och utmaningar

- Gotland har stora klimat- och miljöutmaningar, men också möjlighet att gå före i energiomställningen

Förutsättningar för att gå före i energiomställningen

Gotland har goda förhållanden för förnybar elproduktion från sol och vind samt resurser för biobränsle från de gröna näringarna. Det finns ett stort engagemang för klimat- och miljöfrågor på ön och många utvecklingsinitiativ som kan bidra till att förverkliga Gotland som pilot. Här finns också en tung industrisektor som svarar för större delen av energianvändningen och merparten av utsläppen. Förutsättningarna för att få ned industrins stora processutsläpp, från råvaran, påverkas av tillgången till förnybar energi. Förutsättningarna för att etablera vindkraft, solenergianläggningar och att möjliggöra förnybara drivmedel till transporter, styrs också av tillgång till infrastruktur och hänsyn till Gotlands stora natur- och kulturvärden.

Energiomställningen kräver insatser inom många sektorer

Energiomställningen kräver full lokal delaktighet⁸. Länsstyrelsens energi- och klimatstrategi för Gotland bygger på nationella mål. Där finns sex fokusområden; hållbart energisystem, klimatsmart industri, resurseffektiv bebyggelse, fossilfritt transportsystem, areella näringar och hållbar konsumtion. I den färdplan för att möjliggöra ett hållbart energisystem på Gotland, som Energimyndigheten samordnar och ska redovisa till regeringen, är fokus tydligare på energiförsörjningen. Fokusområdena är lokal förankring och kapacitet för omställning av energisystemet, flexibelt och robust elsystem, utveckla en lokal marknad för flexibilitet samt trygg energiförsörjning och beredskapsfrågor. Områdena är ett förtydligande av det hållbara energisystemet. Hållbar konsumtion är inte ett eget insatsområde i energimyndighetens färdplan, men är en avgörande del för att nå miljö- och klimatmålen.

⁸ Tillsammans mot 2030, En energi- och klimatstrategi för Gotland, Länsstyrelsen (2019)

En cementindustri utan klimatpåverkande utsläpp

Cementindustrin dominerar ifråga om klimatpåverkande utsläpp på Gotland och påverkar även Gotlands vattentillgångar. För den snabba utveckling som behövs på Gotland ifråga om direkt minskade utsläpp från cementindustrin finns begränsad rådighet inom regionen. Här blir det avgörande att industrin ges förutsättningar att utvecklas enligt den redovisade färdplanen för klimatneutralt betongbygge.⁹ Cementa arbetar mot en nollvision för koldioxidutsläpp under betongprodukternas livscykel. För cement, där själva råvaran är fossil kalksten som i cementtillverkningen hettas upp och då avger fossilt kol, bedöms koldioxidavskiljning och lagring vara en nödvändig teknisk utveckling för att tillsammans med andra åtgärder klara klimatmålen.

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

⁹ http://fossilfritt-sverige.se/wp-content/uploads/2018/04/ffs_cementbranschen.pdf

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- behövs för att nå ett hållbart energisystem och de kraftigt minskade koldioxidutsläpp som behövs för att bli klimatpositiva.
- ökar omsättningen för lokal produktion av el, värme och drivmedel från förnybar energi.
- bidrar till att omsättningen kring energi på Gotland stannar i den lokala ekonomin
- ger ökad energieffektivitet.

Miljö och vattenförsörjning

Ett aktivt miljöarbete behövs för att kunna lämna över ett samhälle till kommande generationer där de stora miljöproblemen är lösta. Det innebär att arbeta för ett rent grundvatten och en levande Östersjö, bidra till giftfria kretslopp, öka den cirkulära ekonomins betydelse samt överlag bruka naturen så att ekosystemtjänsterna värnas och öns biologiska mångfald.

Nuläge och utmaningar

- Gotland har stora och unika kultur- och naturvärden, utmaningen är att både bruka, bevara och utveckla.
- Vattenförsörjningen är avgörande för hela samhällsutvecklingen, men tillgången till vatten av god kvalitet är sårbar.
- Gotland har stora klimat- och miljöutmaningar, men också möjlighet att gå före i energiomställningen.

Miljökvalitetsmålen inte uppnådda

Miljöarbetet på Gotland är omfattande. Ändå bedöms bara två nationella miljökvalitetsmål som länsstyrelsen följer upp för Gotland vara på väg att uppnås år 2020, **Frisk luft** och **Bara naturlig försurning**.

Det är oroväckande att utvecklingen inte går snabbare åt rätt håll inom flera mål. Utvecklingen är densamma över hela Sverige.

Stabila ekosystem är en förutsättning för hållbara samhällen

Idag är utmaningarna globalt och nationellt att hejda förlusten av biologisk mångfald och återskapa hållbara ekosystem som också klarar av att försörja en växande befolkning. Kulturlandskapet och dess biologiska mångfald är format av de gröna näringarna. Öns gröna näringar måste ha förutsättningar att utvecklas, samtidigt som unika natur- och kulturarv ska förvaltas. Olika exploateringsintressen påverkar också landskapet. För Gotland som ö är också Östersjöns tillstånd avgörande.

Vattenförsörjningen är sårbar

Tillgången till vatten av godtagbar kvalitet är en av de viktigaste förutsättningarna för att bostäder och verksamheter ska kunna fungera och för att nya ska kunna etableras. Gotlands särpräglade geologi och hydrologi skapar särskilda utmaningar gällande tillgången till vatten av god kvalitet. Grundvattnet är sårbart och känsligt för föroreningar. Region Gotlands Vision och strategi för Gotlands VA-försörjning 2030 slår fast att dricksvatten, spillvatten och dagvatten då ska vara hållbara samhällsfunktioner. Naturens gränser för tillgång på sötvatten och robusta livsmiljöer för växter, djur och människor utgör grunden. Lösningar för dricksvatten, spillvatten och dagvatten möter sociala och ekonomiska intressen.

Vatten och vattenmiljöer berörs direkt av hälften av de nationella miljömålen och regleras även inom EU:s ramdirektiv för vatten och nationell lagstiftning. Länsstyrelsen på Gotland gör bedömningen att för att nå vattenförvaltningens mål krävs stärkt samarbete mellan Länsstyrelsen i Gotlands län och Region Gotland, men även med Havs- och vattenmyndigheten, Sveriges geologiska undersökning (SGU), Vattenmyndigheterna, SMHI och Livsmedelsverket.^[1]

God bebyggd miljö

Både i Agenda 2030 och i de nationella miljömålen finns det flera målsättningar om tätortsnära natur och ekosystemtjänster. Miljökvalitetsmålet **God bebyggd miljö** anger att städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturarv ska tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas. Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön ska bevaras, främjas och nyttjas hållbart.

^[1] Miljökvalitetsmålen Gotland 2019, rapport 2019:10

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- bidrar till hållbar konsumtion och produktion baserad på resurseffektivitet och cirkulär ekonomi.
- ökar kunskaper som leder till miljömässigt hållbar konsumtion och produktion.
- utvecklar verktyg för åtgärder kring grundvattenproblematik.
- bidrar till ett hållbart nyttjande av skog, mark och vatten och säkrar den biologiska mångfalden.

Innovation och forskning

Ökad innovation och forskning bidrar till att stärka Gotlands attraktionskraft, att utveckla framtidens välfärdstjänster och ökar förutsättningarna för nya och kunskapsintensiva företag på ön. Väl fungerande samarbetsarenor mellan näringsliv, offentlig och ideell sektor samt akademien är en katalysator för innovation och utveckling.

Nuläge och utmaningar

- Gotland är Sveriges enda universitetsö, men samverkan mellan universitetet, det offentliga, näringsliv och civilsamhälle kan utvecklas.

Uppsala universitet Campus Gotland är en motor för samhällsutvecklingen på Gotland.

Med Uppsala universitet på Gotland ökar kunskapsnivån på ön. Att Uppsala universitet finns på Gotland spelar stor roll för utbildningsnivån, rekryteringsmöjligheter för arbetsgivare och kopplingen mellan innovation och forskning för både näringsliv och offentliga miljöer. Vidare bidrar universitetet till att skapa förutsättningar för mer och fler kunskapsintensiva företag. Uppsala universitet pekar ut ett antal områden som särskilt viktiga på Campus Gotland gällande forskningens utveckling. Dessa är digitalisering, folkhälsa, besöksnäring, kulturarv, vatten, hållbar utveckling och energiomställning.

Partnerskap och samverkan mellan Gotlands aktörer lägger grunden

Region Gotland och Uppsala universitet har ett strategiskt partnerskap. Syftet är att öka kunskapsutbytet mellan universitetet och Region Gotland, stärka den gotländska forsknings- och innovationsmiljön och säkra att Gotlands är en attraktiv universitetsö och utvecklingsmiljö. Ett av målen är att forskningsprojekt kopplas till Gotlands utveckling.

Regionala kunskapscentrum, som Blått centrum Gotland och Gotland Grönt Centrum, stärker samverkan på Gotland och är också samarbetspartner för andra universitet och Östersjöländer. Sveriges lantbruksuniversitet har lantbruksegenheten Hallfreda/Stenstugu och samarbetar med Hushållningssällskapet kring fältforskningsverksamhet. I Gotland Science Park sker samverkan och projekt kan drivas, som innehåller såväl en verksamhetsutvecklings-, forsknings-, som affärsutvecklingskomponent.

Innovationsförmågan kan och behöver stärkas ytterligare

Innovationsförmågan kan och behöver stärkas ytterligare, för att utveckla fler kunskapsintensiva företag, stärka konkurrenskraften inom det befintliga breda näringslivet och för att utveckla framtidens välfärdstjänster. Innovation uppstår i mötet mellan olika kompetenser. En nära och tät dialog leder till att flera regionala utvecklings-, forsknings- och innovationsprojekt kan genomföras i bred samverkan. I regionala utvecklingsprojekt ger en bred aktörssamverkan erfarenhet och vana som stärker innovationsförmågan.

Stärkt samverkan ger konkurrensfördelar

En strukturerad samverkan mellan universitet, näringsliv, civilsamhälle och offentliga aktörer ger möjlighet att bygga upp innovativa och kreativa miljöer för forskning, tester och implementering. I konkurrensen om forskningsmedel från EU:s ramprogram för forskning och innovation är samverkan mellan akademi, näringsliv, civilsamhälle och det offentliga en viktig faktor, liksom att forskningen tar avstamp i samhällsreliga utmaningar. Breda partnerskap samt internationella nätverk och kontakter lägger en god grund.

Smart specialisering

I Tillväxtprogrammet 2016-2020 (Region Gotland) finns två områden för smart specialisering utpekade, besöksnäring samt mat- och livsmedel. Dessa är satsningar som kommer att fortgå framöver. Men ytterligare områden kan tillkomma som resultat av en gemensam process mellan aktörerna.

Smart specialisering är centralt inom EU:s sammanhållningspolitik. Syftet med Smart specialisering är att förstärka konkurrenskraften genom att identifiera och prioritera områden med potential för tillväxt. Det handlar både om områden där en region redan har styrkor och också om nya områden. Inom de prioriterade områdena mobiliseras olika aktörer för att gemensamt utveckla området.

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- leder till en stark positionsförflyttning inom området forskning och innovation på Gotland.
- bygger en långsiktig, strategisk och strukturerad samverkan mellan universitet, näringsliv, civilsamhälle och offentliga aktörer. Ett forsknings- och innovationsråd bildas och blir plattformen för en sådan utveckling.
- stärker Gotlands kompetenser och strategier för att i högre utsträckning kunna erhålla extern finansiering från EU:s olika fonder och program.
- bidrar till att kontaktytorna mellan företag och forskning ökar och att innovationsförmågan ökar i öns företag.
- stimulerar samspel mellan näringsliv, akademi, offentliga myndigheter och föreningslivet för stärkt innovationsförmåga.

Näringslivsutveckling

Gotlands diversifierade näringsliv och starka entreprenörskap utgör en vital del av öns mångfald och möjligheter. Gotland var 2019 inte bara Sveriges mest företagsamma län utan hade också landets näst största andel kvinnor som driver företag. Fler företag och fler växande företag med fler anställda behövs, inte minst för stärkt skattekraft.

Nuläge och utmaningar

- Gotland är Sveriges företagsammaste region med ett brett näringsliv, men behöver vidga sina marknader nationellt och internationellt.

Företagsamt och uthålligt men fler växande företag behövs

16 procent av gotlänningarna är företagare och nyföretagandet placeras i topp nationellt. Bland nystartade företag är det en högre grad kvinnor på Gotland än i riket. Det är en hög aktivitet inom Ung företagsamhet på ön. Tillväxtviljan, dvs. att företag vill växa både genom att öka antalet anställda eller öka omsättningen, är lägre än i riket och behöver stimuleras.

Ett brett näringsliv med stor säsongsvariation

Gotland har ett brett näringsliv. Besöksnäringen, mat- och livsmedelssektorn, de gröna näringarna, de kulturella och kreativa näringarna, sten-, trä- och tillverkning samt bygg, handel och tjänsteföretag är viktiga branscher. Många branscher präglas av stor säsongsvariation. Besöksnäringen och mat- och livsmedel är två områden som är utpekade för smart specialisering med särskilt fokus på utvecklad samverkan.

Behov av vidgade marknader nationellt och internationellt

Gotland är en avgränsad marknad med en begränsad köpkraft, företag som vill växa behöver nå marknader nationellt och internationellt. Gotländska företag exporterar i lägre utsträckning än svenska små och medelstora företag generellt, men exporten har de senaste åren utvecklats och ökat något. På Gotland anses de största hindren för internationalisering vara brist på kontakter och nätverk, brist på resurser i företaget samt kostnader. De gotländska näringarna är starkt beroende av goda kommunikationer.

Ett utvecklat näringslivsklimat

Näringslivsklimatet utgör en viktig utvecklingsfaktor för ökad tillväxt på Gotland. Förutsättningar för att starta och driva företag har stor betydelse för ökad sysselsättning och bidrar till finansieringen av öns välfärd. Offentliga organisationer har ett ansvar att i samverkan med näringslivet och det övriga samhället verka för god tillgänglighet och information samt stöd för rättssäkra processer och ett lösningsfokuserat förhållningssätt.

Hållbarhet och energiomställning en affärsmässig möjlighet och utmaning

Kundernas ökade efterfrågan på hållbara produkter, varor och tjänster ger affärsmässiga möjligheter för företag som har fokus på hållbarhet i sin verksamhet. Klimat- och energiomställningen, liksom den demografiska utvecklingen med allt fler äldre kräver innovation och gynnar företag som kan ligga i framkant av den utvecklingen. Kompetensen i näringslivet och hos företagsfrämjande aktörer när det gäller miljödriven näringslivsutveckling och energifrågor behöver utvecklas.

Digitaliseringens möjligheter behöver tas tillvara

Gotland har en mycket väl utbyggd fibertäckning över hela ön. Men gotländska företag har en låg digitaliseringsgrad¹⁰. Digitaliseringsgraden handlar om användningen av IT inom administration, inköp, produktutveckling, produktion, marknadsföring, försäljning, distribution och affärsutveckling.

¹⁰ Digitalisering i svenska företag, Tillväxtverket (2018)

Små företag har lägre digitaliseringsgrad än större, skillnader finns också mellan olika branscher. De potentiella produktivitets- och hållbarhetsvinsterna av bredbandsutbyggnaden behöver komma fler företag till del. Här finns behov av att stärka de företagsfrämjande aktörernas kunskap, kompetens och kapacitet att bistå företagen med grundläggande affärsutveckling inom digitalisering.

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- ger goda förutsättningar att starta, driva och utveckla hållbara företag.
- ökar företagens möjlighet att nå en större marknad, nationellt och internationellt.
- driver på och underlättar omställning till hållbar och fossilfri produktion av varor och tjänster.
- främjar jämställdhet och mångfald på arbetsplatser och företag.
- främjar digitaliseringens möjligheter när det gäller innovation och teknikutveckling för en ökad hållbarhet.

Attraktionskraft för ökad befolkning

Att Gotland ska vara en attraktiv plats att bo, leva och verka på innehåller flera komponenter. En strategisk utmaning är den demografiska utvecklingen med en allt lägre andel människor i yrkesaktiv ålder som bor på Gotland. Attraktiviteten påverkas av bland annat synen på arbetsmarknaden och om Gotland är en plats som erbjuder ett rikt fritidsliv året runt och tillgängligheten till och från fastlandet. Attraktionskraft handlar både om att locka nya inflyttare men också om att behålla den befolkning som bor på ön.

Nuläge och utmaningar

- Gotlands befolkning växer, men andelen i yrkesaktiv ålder minskar.
- Gotland har brist på arbetskraft inom näringsliv och offentlig sektor, kompetensförsörjningen är en stor utmaning.

Demografisk utveckling

Gotlands befolkning ökar och var 59 686 den 31 dec 2019, den högsta siffran på sjuttio år. Befolkningen ökar genom att fler flyttar till Gotland än från Gotland, men antalet födselar är färre än antalet som avlider. Andelen äldre ökar samtidigt som andelen i yrkesaktiv ålder minskar, en utveckling som kommer att förstärkas framöver.

Bilden av Gotland påverkar inflyttningen

Synen på Gotland är starkt präglad av att vara ett resmål under några veckor under sommaren. Detta är en styrka för den viktiga besöksnäringen, men behovet av befolkningsökning höjer kraven på att bilden av Gotland behöver breddas till att också vara en attraktiv plats att bo, verka och leva på.

Långt bort men nära

Närhet mellan människor präglar Gotland, där civilsamhällets kraft är påtaglig med engagerade invånare och ett mycket aktivt föreningsliv. Det är en styrka som gotlänningar själva lyfter fram. Övriga Sverige förknippar dock Gotland i stor utsträckning med att ligga långt bort, med långa resor och transporter och ser detta som ett hinder för att ha det som boendeort. Även unga, unga vuxna och studenter på Gotland lyfter avståndet som en negativ faktor för att vara bosatta på ön.

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- fördjupar kunskapen om vad som gör Gotland attraktivt för boende, besökare och företag.
- tar tillvara på och utvecklar de faktorer som påverkar Gotlands attraktionskraft som plats att bo, leva och verka på.
- stärker bilden, både lokalt och nationellt, av Gotland som en attraktiv plats att bo, leva och verka på – året runt.
- sprider kunskap om Gotlands breda arbetsmarknad, med fokus på fastlandet och människor i yrkesaktiv ålder.
- bättre tar tillvara och integrerar studenter som deltar i eftergymnasiala utbildningar på Gotland i det gotländska samhällslivet och erbjuder goda möjligheter att stanna efter avslutad utbildning.

Bostadsförsörjning och byggande

En väl fungerande bostadsmarknad är en förutsättning för att kunna skapa ett attraktivt och långsiktigt hållbart Gotland, såväl ur ett ekonomiskt som ur ett socialt och miljömässigt perspektiv. Det handlar inte enbart om att bygga bostäder, utan om att bygga samhällen. En hållbar samhällsplanering handlar förutom om fysiska strukturer, även om sociala aspekter såsom livsstil, hälsa, rörelsemönster, ekonomiska förutsättningar samt möjligheter att vara delaktig i att påverka sin livsmiljö.

Nuläge och utmaningar

- Bostadsbyggandet är högt, men det finns hinder för att kunna bygga på delar av ön och för alla målgrupper.
- Gotland har stora klimat- och miljöutmaningar, men också möjlighet att gå före i energiomställningen.
- Vattenförsörjningen är avgörande för hela samhällsutvecklingen, men tillgången till vatten av god kvalitet är sårbar.
- Gotland har stora och unika kultur- och naturvärden, utmaningen är att både bruka, bevara och utveckla.

En bostadsmarknad för alla

Allt färre bostäder byggs som gotlänningen med en genomsnittlig inkomst har råd med. Allt fler människor har svårt att på egen hand ta sig in på bostadsmarknaden, särskilt ungdomar, studenter på eftergymnasial nivå, nyanlända och personer med funktionsnedsättning. En ökad andel äldre i befolkningen leder till ett ökat behov av tillgängliga bostäder med närhet till kommersiell och offentlig service. Samhällsplanering bör ske med målet att skapa likvärdiga förutsättningar för alla medborgare att ha ett hälsosamt och socialt liv.

Förutsättningar för bostadsbyggande på Gotland

Bostadsbyggandet på Gotland har varit högt de senaste åren, men de bostäder som tillkommit har främst varit bostadsrätter i Visby. Gotlands säregna natur- och kulturlandskap utgör en stor del av regionens attraktionskraft, men detta kan också medföra hinder för byggnation. Det finns även en rad andra restriktioner att förhålla sig till, till exempel strandskydd, vattenskyddsområden, militärens närvaro och dess påverkansområden, vindkraftutbyggnad, flygbuller osv. En av de viktigaste förutsättningarna för ett ökat byggande är tillgång till dricksvatten.

Bostadsmarknaden påverkas även av det ökande antalet fritidsbostäder och Gotlands popularitet bland fritidshusköpare. Av det totala bostadsbeståndet utgörs ca 40 procent av fritidsbostäder och på flera delar av Gotland har den bofasta befolkningen minskat, medelåldern har höjts och antalet deltidsboende ökat.

Ett mål för bostadspolitiken är att öka bostadsbyggandet på och inflyttningen till landsbygden och för att uppnå det krävs marknadsstimulerande insatser.

Goda boendemiljöer stärker platsens attraktivitet

Boendefrågan är en viktig faktor när det gäller livskvalitet, att få människor att bo kvar på Gotland samt att attrahera fler att flytta hit. Det är även en grund för näringslivets och universitets konkurrenskraft. Vid rekrytering av arbetskraft och för att locka studenter till ön är tillgången till bostäder och attraktiva boendemiljöer en avgörande faktor. Genomtänkta och väl gestaltade boendemiljöer stärker både social hållbarhet och ökar Gotlands attraktivitet som livsmiljö. En bred delaktighet i samhällsplaneringen där alla kan komma till tals är centralt.

Resurseffektiv bebyggelse en viktig del i energiomställningen

För att klara energiomställningen behöver bebyggelsen möjliggöra en energisnål och klimatsmart livsstil. Lokalisering av bostäder, service, arbetsplatser samt resor och transporter påverkar energianvändningen. En utveckling behövs för koldioxidsnåla byggmaterial och byggprocesser samt effektivisering och energiproduktion i byggnader, såväl för befintliga byggnader som vid nyproduktion.

Koppling till globala hållbarhetsmål Agenda 2030

Strategisk inriktning

Vi prioriterar insatser som:

- ger förutsättningar för bostadsbyggande över hela Gotland som bidrar till en bostadsmarknad i balans där utbud och efterfrågan möts.
- ger förutsättningar för ett varierat utbud av bostäder för människor med olika behov och med olika ekonomiska förutsättningar.
- främjar och verkar för en samlad bebyggelse och ett varierat bostadsutbud i serviceområdena.
- främjar ett bostadsbyggande där arkitektur bidrar till ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart och jämlikt samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer.
- främjar en resurseffektiv bebyggelse och en hållbar förvaltning av natur-, kultur- och vattenmiljöer.

Genomförande

- hur ska vi nå målen?

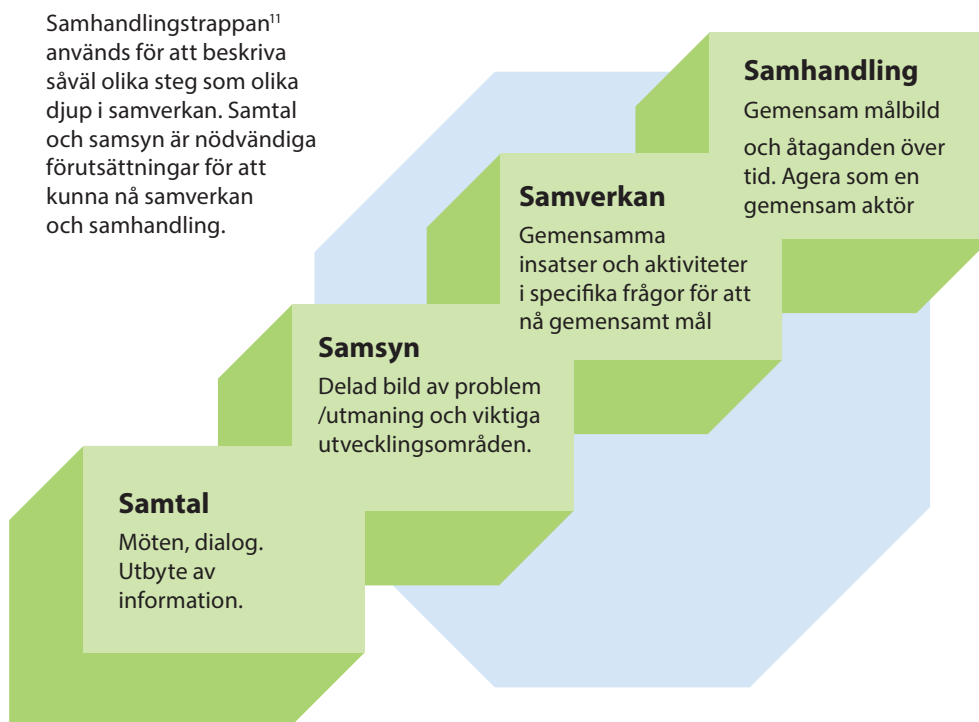
För att genomföra strategin och nå målen behövs engagemang, samverkan, handlingskraft och uthållighet från offentliga, privata och ideella krafter. Det är vad vi tillsammans gör som för oss närmare vision och mål.

Samverkan, samhandling, ledarskap och gemensamt ansvarstagande

För att nå målen behövs en tät samverkan, ett tydligt regionalt ledarskap och ett gemensamt ansvarstagande för Gotlands utveckling.

Region Gotland har som regionalt utvecklingsansvarig aktör uppdraget att leda och samordna insatser för genomförandet av RUS. Alla aktörer kan inom ramen för sina ordinarie aktiviteter och verksamheter styra mot målen. Statliga myndigheter och länsstyrelsen har i uppdrag att göra det. Andra aktörer, som till exempel företag, näringslivets organisationer eller föreningsliv, kan också bidra genom sin ordinarie verksamhet, samt även genom samverkan och med stöd av finansiering utveckla insatser som särskilt bidrar till strategins mål.

Detta innebär alltså att alla kan bidra till att målen nås. Det betyder inte att formella ansvarsområden för olika aktörer ska frångås. I genomförande är det viktigt att se till vem eller vilka som har ansvar för vissa frågor. Varje aktör behöver ta ansvar för sin del, men också stödja de gemensamma processerna. I den komplexa värld vi lever i så behövs ofta samordnade insatser från flera olika utvecklingsaktörer. Det innefattar länsstyrelsen i Gotlands län, akademin, andra statliga myndigheter, nämnder och förvaltningar inom Region Gotland, föreningsliv, företag och näringslivets organisationer.

Handling konkretiseras i efterföljande strategier, planer och program

Den regionala utvecklingsstrategin konkretiseras i efterföljande strategier, planer och program. För att verkligen göra skillnad behöver Gotlands utvecklingsaktörer sannolikt göra mer av något, göra på ett annat sätt, sluta göra något, dvs. verkligen prioritera om. Det behöver ske på ett samordnat sätt där de samlade resurserna tas tillvara. För att åstadkomma detta föreslås tre program för samhandling med inriktning social hållbarhet, näringslivets förutsättningar och innovation samt klimat, miljö och energi.

För många av strategins insatsområden finns hos regionala utvecklingsaktörer redan program och planer samt krav på uppföljning. De övergripande målen, effektmålen och de strategiska inriktningarna i varje insatsområde, ska i det fortsatta arbetet ligga till grund för revidering eller utveckling av regionala planer och i verksamhetsplaneringen hos Region Gotland.

¹¹ Samhandling för innovationsledd tillväxt, Vinnova 2005:07

Inom Region Gotlands ansvar som kommun finns en omfattande verksamhet med bäring på regional utveckling och med krav på planer, program och strategier. Exempel på obligatoriska planer är översiktsplan, energiplan och riktlinjer för bostadsförsörjning. Det finns också ett antal frivilliga planer och program som Region Gotland tar fram för den primärkommunala verksamheten, t ex program för jämställd och jämlik hälsa, och strategi för att förebygga och motverka mäns våld mot kvinnor. Världsarvsstrategin är ett exempel på strategi som behövs för att upprätthålla en internationell status, Visby Hansestads status som världsarv.

Det finns även ett antal obligatoriska planer och program på regional nivå som har tydliga kopplingar till regional utveckling. För vissa är Region Gotland ansvarig för genomförandet och för andra Länsstyrelsen. De tas i regel fram i bred samverkan och behöver också synkroniseras med RUS. Exempel på dessa är integrationsstrategi, kulturplan, regional digital agenda, länsplan för regional transportinfrastruktur och regionalt trafikförsörjningsprogram, regional energi- och klimatstrategi, regionalt serviceprogram, regional skogsstrategi och åtgärdsprogram för regionala miljömål och för vattenförvaltning.

Den regionala utvecklingsstrategin är också utgångspunkten för de regionala program och handlingsplaner som finns för genomförandet av EU:s sammanhållningspolitik.

Uppföljning, utvärdering och lärande

Målen i den regionala utvecklingsstrategin är långsiktiga och omfattar många samhällsområden. För att hålla engagemanget uppe krävs att aktiviteter och resultat synliggörs och att RUS upplevs som aktuell över tid. RUS ska ses över varje mandatperiod.

Vid sidan av uppdraget att leda och samordna insatser och aktiviteter för genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin har Region Gotland också uppdraget att årligen samlat följa upp och utvärdera resultaten av det regionala utvecklingsarbetet som bedrivs på Gotland. Den regionala utvecklingsstrategin ska även ses över åtminstone en gång mellan varje val till region- och kommunfullmäktige.

Under remissperioden och fram till en slutlig version av RUS kommer Region Gotland att utarbeta en uppföljnings- och utvärderingsplan för hur detta ska göras, och som också har bäring på genomförandet av RUS. Den kommer att bestå av följande delar:

- **Kvantitativ del som innefattar**

- Effektmål och indikatorer med utgångs- och målvärden
- Formerna för revidering av nulägesanalysen som ska ligga till grund för den löpande uppdateringen och därmed också för översynen av RUS.

Nulägesanalysen utgör utgångspunkten för de strategiska inriktningarna. Den behöver revideras och publiceras varje år kompletterad med statistik på länsnivå som visar utvecklingen utifrån indikatorerna för effektmålen och ett andra fakta som kompletterar indikatorerna. I översynen kan också ingå återkommande rapporter över tillståndet på Gotland, exempelvis avseende näringslivets förutsättningar, energiomställning, Gotlands ekonomi och kompetensförsörjning.

- **Kvalitativ del som innefattar:**

- Former för processutvärdering av samverkan och samhandling.
Detta ska precisera formerna för Region Gotlands uppdrag att leda och samordna regionalt utvecklingsarbete. Det betyder att en processutvärdering behöver göras i relation till de insatser Region Gotland planerar att göra för uppdraget att leda och samordna det regionala utvecklingsarbetet enligt RUS.
- Former för självutvärdering.
- Former för lärande i relation till genomförande, uppföljning och utvärdering, hur och i vilka sammanhang/forum detta ska ske. Ett exempel kan vara en återkommande konferens ("Hur går det för Gotland") där gotländska utvecklingsaktörer ges tillfälle att gemensamt ta del av hur utvecklingen går och analysera vad som bidragit till utvecklingen.

Gotland är Sveriges minsta region, men den 39:e största kommunen av landets 290

Ö-läget ger en stark regional och kulturell identitet

Ö-lägets förutsättningar uppmuntrar samarbete, kreativitet och uppfinningsrikedom

Ö-läget gör att daglig pendling i någon större omfattning inte är möjlig

Ö-läget gör att hälso- och sjukvården måste upprätthålla viss verksamhet som Gotlands storlek i sig inte motiverar

Gotlands läge gör tillgänglighet och hållbara kommunikationer till en nyckelfråga

Gotland utgör en egen arbetsmarknadsregion

Gotland har särskilda utmaningar gällande tillgången till vatten av god kvalitet

Ö-läget är sårbart vid samhällsstörningar och en ö-drift av viktiga samhällsfunktioner måste kunna säkerställas.

Att vara en ö-region

Gotlands ö-läge påverkar förutsättningarna

Vårt geografiska läge är mitt i Östersjön. Det är tio mil till Västervik, tolv mil till Oskarshamn, femton mil till Nynäshamn och något längre till Lettlands kust. Det ställer krav på tillgänglighet och hållbara kommunikationer. En god tillgänglighet är inte bara nödvändig för gotlänningarna och för besökare, utan även för transporter inom mat- och livsmedelsindustrin och näringslivet i stort. En stark kulturell och regional identitet är något som kännetecknat gotlänningar genom historien. Det syns bland annat i vår unika bebyggelse och kulturmiljöer som är präglade av lokala förutsättningar, men också av att Gotland genom tiderna berikats av kontakter med omvärlden.

Ö-läget innebär förutsättningar som uppmuntrar kreativitet och en vana att gemensamt lösa viktiga frågor. Det omfattande föreningslivet och antalet lokala utvecklingsbolag vittnar om detta. Ö-läget gör att hälso- och sjukvården måste upprätthålla en verksamhet som Gotlands befolkningsstorlek i sig inte motiverar. Även gymnasieskolan erbjuder en stor bredd i programutbud sett till elevunderlag.

Tillgången till dricksvatten är en av de viktigaste förutsättningarna för att kunna bygga bostäder och utveckla verksamheter. Även om Gotland är omgärdat av vatten är tillgången till vatten av god kvalitet på sina ställen begränsad. Ö-läget medför en större sårbarhet för konsekvenserna av olika samhällsstörningar, men det finns också en medvetenhet och beredskap bland öbor att klara utmaningar av det slaget. Tillgången till förnybar energi från vind, biobränslen och sol är god. Men tillgång till infrastruktur krävs både på lokal och nationell nivå för en säker och trygg energiförsörjning. Vårt geografiska läge är viktigt ur ett militärt perspektiv. Det säkerhetspolitiska läget i Östersjön har aktualiserat Gotlands centrala läge.

Gotland i världen

Kommunikationer, fysiska som digitala, och internationella nätverk och samarbeten ger Gotland tillgång till mervärden som kunskaps- och erfarenhetsutbyten, lösningar på gemensamma problem och handelsutbyten.

Kommunikationer med omvärlden

Kommunikationer med omvärlden är en förutsättning för att förse Gotland med varor och tjänster och för gotländska företag att kunna sälja sina varor och tjänster på andra marknader. Kommunikationer och infrastruktur behöver ge god tillgänglighet för boende och verksamma på ön till service och utbud som inte finns på Gotland. Det är även avgörande för elförsörjning och energiproduktion, för att hantera risker och sårbarhet samt garantera säkerhet och försvar. Trafiksystem sätter ramar för rese- och transportmönster både vad gäller tidsåtgång och målpunkter.

Bilden nedan visar nuläget för Gotlands samband med sitt omland. Bilden visar också på samband som behöver stärkas. Det handlar om god access till Europas stomnätsskorridorer (pilar med förstärkta samband), och att stärka möjligheten att med olika färdmedel nå fler målpunkter (exempelvis utvecklade flygförbindelser med norra Tyskland, streckad linje).

TEN-T-nätet utgör stommen i EU:s transportpolitik. Genom investeringar i stomnätsskorridorer (markerade som breda blå band i bilden) ska Europas viktigaste urbana knutpunkter knytas ihop till 2030, och samtliga regioner ska ha åtkomst till år 2050. För Gotlands del är det viktigt att samverka med regioner på fastlandet för att säkerställa en god access till stomnätsskorridorer.

Internationella nätverk och samarbeten

Samverkan med andra ö- och kustregioner inom EU är viktigt för att nå Gotlands mål. Samarbeten inom EU underlättas av att det finns gemensamma strukturer och finansieringsmöjligheter. Samtidigt kan samarbeten även ske med regioner utanför EU. Geografin avgör inte val av regionsamarbetspartners, det är mervärdet för Gotland som är avgörande. Samarbete kan ske inom alla tematiska områden, men för Gotland är det särskilt angeläget med innovation och omställning till ett grönt samhälle. Tematiskt fokuserar vi det internationella samarbetet på: energiomställning, vattenförsörjning, fossilfria transporter, en hållbar besöksnäring, och ett hållbart jord- och skogsbruk.

Många gotländska aktörer inom näringsliv, ideell sektor, offentlig sektor och akademien har redan idag internationella kontakter. Genom att använda fler av de plattformar och verktyg som finns inom EU och i Östersjöområdet och i Norden, kan Gotlands utvecklingsarbete stärkas ytterligare. För att stärka den internationella dimensionen i Gotlands utvecklingsarbete bör kunskapen öka om de arenor och plattformar som finns tillgängliga inom olika samhällssektorer. Språkkunskaper, kunskaper om det europeiska samarbetets verktyg och möjligheter, kompetens i projektarbete i samband med internationellt samarbete är några exempel på kunskapsområden som kan stärka och utveckla Gotlands roll på den internationella arenan.

Internationalisering som katalysator

Deltagande i internationella projekt kan ske inom olika sakområden. Särskilt viktigt att prioritera för en hållbar regional utveckling är projekt som accelererar energiomställningen, gynnar innovation och som bidrar till att lyfta bort hinder för en hållbar ekonomisk utveckling. Det handlar om att säkerställa kompetensförsörjningen, främja fossilfria transporter, driva på för en hållbar besöksnäring, ta tillvara världsarvet, främja kreativa och kulturella näringars utbyten och samarbeten med andra näringar, stärka Gotlands position som en region inom produktion av livsmedel på ett miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart sätt, trygga vattenförsörjningen och gå före i omställningen av energisystemet.

Vägen fram till ny regional utvecklingsstrategi

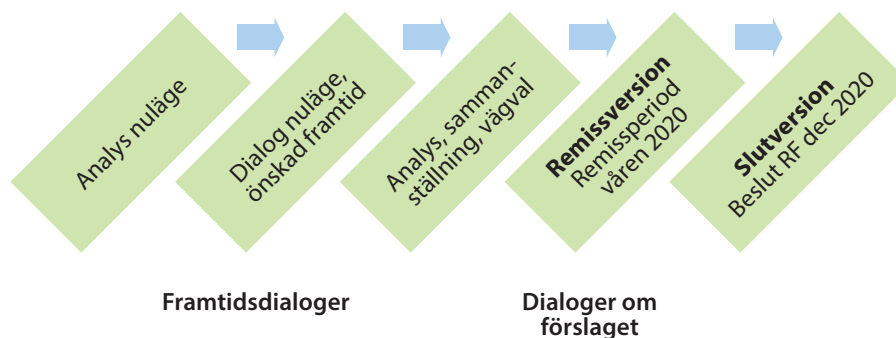
Hur har det gått för Vision Gotland 2025?

Vision Gotland 2025 antogs 2008. Under 2017/2018 följdes den upp, både kvalitativt och kvantitativt. I uppföljande intervjuer framkom att målen i Vision Gotland 2025 fortfarande känns relevanta, men behöver uppdateras och göras mätbara. Det efterfrågades löpande uppföljning och nya former för en väl fungerande samverkan för att nå målen.

Sammantaget fungerade Vision Gotland 2025 väl under de första åren, som mobiliserande och samlande process för det gemensamma utvecklingsarbetet på Gotland. De övergripande målen och strategierna har haft betydelse för inriktningen i efterföljande handlingsprogram och planer. Efterhand har ändå betydelsen minskat och behovet av en ny regional utvecklingsstrategi blivit tydlig. Regionstyrelsen beslutade därför 2018 att ge uppdraget att ta fram en ny RUS. I en revidering av förordningen för regionalt tillväxtarbete 2017 kom också ett tillägg om att en RUS ska ses över varje mandatperiod.

Process och steg i arbetet

Många har redan på olika sätt deltagit i att ta fram RUS. Remissperioden är ytterligare ett tillfälle att ge både skriftliga och muntliga synpunkter. Ett brett deltagande i arbetet är minst lika viktig som den slutliga regionala utvecklingsstrategin. Med en bred förankring kan en ny RUS engagera och inspirera till ett aktivt genomförande.

I arbetet har en nulägesanalys av Gotland tagits fram, styrkor och svagheter har stämts av i olika befintliga samverkanskonstellationer och tre större dialoger om framtidens Gotland genomfördes i oktober 2019, med drygt 130 deltagare. Dessutom har ett flertal statliga myndigheter besvarat frågor om viktiga faktorer för Gotlands utveckling. Region Gotlands olika förvaltningar har gett inspel utifrån sina verksamhetsområden. Länsstyrelsen samt Uppsala universitet Campus Gotland har under arbetets gång ingått i styrgrupp och projektgrupp.

Samspel mellan regional, nationell och internationell nivå

Mål och inriktning för det regionala utvecklingsarbetet på Gotland sätts utifrån våra förutsättningar och vad vi regionalt vill prioritera, men i samspel med mål på nationell nivå och EU-nivå. Dessutom är internationella beslut som FN:s Agenda 2030 med de globala målen för hållbar utveckling och klimatmålen i Parisavtalet viktiga utgångspunkter.

Den regionala utvecklingsstrategin för Gotland svarar upp mot det nationella målet för den regionala tillväxtpolitiken, **Utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet**. Den nationella strategin för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020 är vägledande i det regionala tillväxtarbetet.

För en landsbygdsregion som Gotland är det nationella målet för en sammanhållen politik för Sveriges landsbygder viktigt. Målet är: **en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet**.

